

Hrvatov precej enoten in smo glede komponiranja skupine konstatirali celo isti shema medsebojne razporeditve figur, porabe luči kot prostorno razmikovalnega elementa in poenostavljenje barvne strani, med omenjenimi Slovenci nismo mogli konstatirati take skupne črte. Predstavljajo nam tri različne osebnosti i po vsebini i po formi i po tehniki. Objektivno hladen, dekorativno razporežen, a pri tem izrazit slikar je G. A. Kos. Po svojih sredstvih in rezultatu se prav nič ne trudi biti moderen v smislu takozvanega ekspresionizma. B. Jakac je v prvi vrsti grafik, med našimi umetniki sploh edini izrazit in skoro izključen grafik; moderen je le v toliko, v kolikor že njegova tehnika sama navaja na to stran; obvlada svoja sredstva in smatra umetnost za neposreden izraz doživetij; njegova umetnost je vsebinsko lirična, večasih skoro malo melanholična in mladostna, vkolikor se vdaja razporeženju brez filozofije (motivi iz kavarne, koncertne dvorane itd.). — Venio Pilon je hladen; neposrednega izraza čustva sploh ne pozna. On motri, študira in karakterizira. Temu je prilagojena njegova tehnika, ki je velikopotezna, naštevajoča in v velike mase združujoča po oklepajočih obrisnih črtah. Naravo vidi monumentalno; najširše polje dejstevanja mu nudi portret, kjer se osredotoči na izraz obraza in rok kot »govorečih« elementov. Njegova karakteristika je pogosto tako brezobzirna, da meji na karikaturu ali naravnost prezre realitiko posameznosti, samo da zadovolji želji po utelesitvi značilne geste ali poteze. Karakterističen je portret Marija Kogoja, ki ga priobčujemo v današnji številki našega lista. Pilon je v bujnim razvoju. Pri njem čutimo, kako se bori za lastnim izrazom.

Rezultat te in drugih letošnjih razstav je zopet kakor doslej: med mladimi imamo štiri izrazite talente, ki se razvijajo močno samostojno; to sta brata Kralj, Jakac in Pilon. Vsi so dosedaj vsak po svoje zanimivi, ker se vidno razvijajo in imajo veselje in skoro strast do dela. Frst.

Publikacije o umetnosti in arheologiji v Jugoslaviji. Po vojni je deloma zopet oživila, deloma na novo nastala v Jugoslaviji vrsta periodičnih publikacij, ki se pečajo z umetnostjo ali arheologijo z znanstvenega vidika. Tako je nastal pri nas Zbornik za zgodovino umetnosti v Ljubljani, ki se peča v prvi vrsti s preiskovanjem umetnostne preteklosti v Sloveniji; list končuje letos tretji letnik. — V Zagrebu je lani začel izhajati soroden list, čigar polje pa je bolj obširno, ker je pritegnil tudi narodopis in zgodovino v širšem pomenu; naslov mu je Narodna starina. — Bivši Bullettino v Splitu se je prekrstil v Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. Izšel je že 45. zvezek. — V Beogradu pa je pravkar zopet začel izhajati Starinar, to pot že kot splošna jugoslovanska publikacija, katere sotrudniki so strokovnjaki iz vse države. — Izmed glasil zgodovinskih društev v Sloveniji izhaja trdovratno točno dosedaj edino mariborski Časopis za zgodovino in narodopisje in prinaša pogosto tudi v našo stroko spadajoče sestavke.

GLEDALIŠČE.

MARIBORSKA DRAMA V SEZONI 1922/23.

V dobi, ko obvladujeta javno mnenje dve tujki: problem in kriza, imamo tudi problem in krizo provincialnega gledališča. Problem obstoji v tem, da gledališče ni zadovoljno z občinstvom, občinstvo ne z gledališčem. Odnosaji med obema so nepristni, prisiljeni. Gledališče ne raste iz tal, iz občinstva, temveč od zgoraj k tlom. Gledališče in občinstvo sta kakor dva zaročenca, ki so ju sparili stariši: zvedava sta drug na drugega, a v oči si ne upata pogledati. Občinstvo ne išče v gledališču kulture in umetnosti, marveč nekaj drugega, čemur samo ne zna izraza. Provinciaci so podobni nezavretemu vinskemu moštu. Dogodki zadnjih let so jih dokaj izpremešali, porušili tradicije in zanesli na površje nove ljudi; ta sloj ima osladno-čustveni prikus, živi za momente in išče tudi v gledališču izživetja. Intelektualci so gospodarsko izčrpani. Občinstvo, ki pravzaprav vzdržuje blagajno, je po okusu in zahtevah tako mnogovrstno, da ga ne more nihče zadovoljiti. Frivolne so še lahke opere in operete, ki prinašajo na oder nemir in kinematografsko pestrost, ki opajajo oči in ušesa. Drama? Koliko mnenj! Tuintam se čuje glas: Več umetnosti! Maeterlinck, Andrejev, Strindberg, Wedekind... Teško je reči, koliko je v teh zahtevah iskrenosti in koliko malomeščanskega snobizma. A dramaturgu to ne zadostuje. Kulture duha in srea, umetnosti — dobre umetnosti — je treba vsem. Kako jih zvabiti v gledališče? Repertoar ne dela čudežev; njemu na ljubo se bo komaj dvignil povprečen odstotek gledaliških obiskovalcev. Kje je krivda? Ali v gledališču, v vsej njegovi današnji formi, ali pa v občinstvu? To je jedro problema; teoretično ga ni mogoče razvozlati, zanj je treba opazovanja in izkušenj. Vsekako leži dobršen del krivde v splošnih kulturnih in gospodarskih izpremembah naših dni, v devaluaciji duhovnih in moralnih vrednot.

Kriza pa obstoji v golih številkah. Kot paradoks se sliši kruta resnica, da stebri gledališke umetnosti slone na suhoparnem knjigovodjemem žurnalu. Vsi provincialni odri se bore od sezone do sezone za same pogoje obstoja. Edin realen izhod je izdatna državna subvencija, zato pa so upravniki zamaknjeni v finančnega ministra ko lačen otrok v mater. In vedno visi nad gledališčem Damoklejev meč; pri vsakem budžetu se pojavi nevarnost, da bo finančni minister z eno samo potezo peresa zadrnil to ali ono provincialno gledališče. In pri nas velja tista: Ne veš ne dneva ne ure!

Tako je tedaj s problemom in krizo naših provincialnih gledališč. Po vsem tem nam bo lažje preiti k mariborskemu gledališču, drugemu slovenskemu gledališču, ki mu opisanih bolečin nikoli ne manjka. Od svojega začetka — l. 1919. — do danes je prestala obmejna Talija precej bojov z neustaljeno in kulturno premalo zgoščeno sredino. Gledališče nima in ne bo imelo tako kmalu trdnih gospodarskih temeljev, dasi bi bilo treba misliti celo na stavbo novih prostorov; za

sedaj pa je vsako temeljito izboljšanje pesem bodočnosti. Gledališče goji poleg drame tudi opero in opereto. Poslednji dve imata redkokdaj prazne lože. »Barona Trenka« so n. pr. uprizorili trinajstkrat pri zasedenem avditoriju. A bilanca je vseeno pasivna. Državna subvencija je preskromna: dobra ekonomija in širok kompromis z okusom občinstva pa ne moreta zamašiti vrzeli.

V naslednjem kratko informativno poročilo o mariborski dramati. Njen program je ime: Valo Bratina. Znan je z ljubljanskega in tržaškega odra, v Mariboru se peha in bori že od začetka, igra vsepovprek, je režiser, ravnatelj in dramaturg, z eno besedo: mariborska drama.

Sezono 1922/23 je otvoril Gogoljev »Revizor«. Nato so sledili po vrsti: Nušić, »Običan čovek«; Cankar, »Hlapci«; Schönherr, »Satan v ženski«; Molière, »Namišljeni bolnik«; Lunaček, »Ilirci«; Andrejev, »Dnevi našega življenja«; Zagorka, »Jalnuševčani«; Tučić, »Golgota«; Remec, »Užitkarji«; Petrović, »Čvor«; Arcybašev, »Ljubosumje«; Schönherr, »Ono«; Schiller »Kovarstvo in ljubezen«; Balucki, »Težke ribe«; Strindberg, »Velika noč«; Suhovo-Kobilin »Svatba Krečinskega«; Zola, »Ubijač«; Ogrizović, »Hasanaginica«; Bracco, »Prava ljubezen«; Molière, »George Dandin«.

Pozitivna vrednost tega repertoarja je po mojem mnenju: ljudska drama. Dobili smo 21 dramskih del, od teh ima ljudska drama pretežno večino, če vštejemo tudi take komade, ki sicer ne nosijo pod naslovom enake etikete, ki pa imajo značaj in vpliv ljudske drame. Smatram, da je bila s tem dosežena kulturna in moralna aktivna, tembolj, ker umetnost ni imela v nobenem slučaju zadnje besede. Ljudska drama vabi široko občinstvo, igralcem pa daje mnogo razmaha, jih vodi v delavnico vsakdanjega življenja in jim nudi kontakt z najširšim avditorijem. Provincialni oder z dobro ljudsko dramo je luč na oknu gledališkega problema; luč, ki sveti daleč v mrak. Tu se zblížujeta oder in občinstvo, tu se začenjajo graditi mostovi k mogočnejšim razglediščem.

Poleg ljudske drame je gledališče nudilo nekoliko manj popularnih del, ki zahtevajo že bolj intenzivno čuvstvujočih in mislečih gledalcev, n. pr. Schönherrjevo »Ono«, Strindbergovo »Veliko noč«, Tučićovo »Golgota«, Arcybašev »Ljubosumje« in Andrejeva »Dneve našega življenja«. Vsa so uspela vsebinsko in dramaturško, zlasti Schönherrjeva noviteta »Ono«, igrokaz z dvema osebama, v katerem se je preizkusila psihološko do dna zajeta igra g. Bratina in ge. Bukšekove. Ta igrokaz sta si g. Bratina in ga. Bukšekova izbrala za turnejo, ki sta jo čez počitnice priredila širom Slovenije. Materialni razlogi otežkočajo tehnično modernizacijo odra; ni misliti na nabavo novih kulis, kostumi so večinoma eni in isti; izboljša in prilagodi se zgolj to, kar ne zahteva posebnih denarnih žrtev. Vzlic temu je bila n. pr. uprizoritev Zolajevga dramatisiranega »Ubijača«, ki zahteva prav s te strani mnogo podrobnega dela, zelo efektna. Če uvažimo še dejstvo, da šteje dramski ansambl okoli 15 oseb (od katerih sodelujejo po-

samezne tudi pri operetah), pomeni 21 premier naporno in požrtvovalno delo.

Prigovarjati bi bilo, da je vprav slovenski dramati odmerjeno tako malo prostora. Nova sezona obeta v tem oziru nekoliko več; baje je pripravljenih tudi par izvirnih novitet. V prošli sezoni je g. Bratina režiral Cankarjeve »Hlapce« in novost Al. Remca »Užitkarji«. Remčeva kmetska tragedija je delo nesporne vrednosti, če jo presojava z edino umestnega stališča: kot dramo, ki je namenjena ljudstvu in kmetiškim odrom, dramo, ki ne tolče s kladivom trdih problemov, ampak posega globoko v ljudsko življenje in zajema odtod duševno fiziognomijo slovenskega kmeta. Užitkarja je kreiral g. Bratina, snaho ga. Bukšekova, soseda g. Grom, ženina g. Janko.

Srbska in hrvatska dela — izvzemši Tučićovo »Golgota« — so bila uprizorjena v srbohrvaščini, kar se je udomačilo pri igralcih in pri občinstvu in je zlasti v komičnih komadih, kjer prihaja do besede regionalni humor, pripomoglo k uspehu. Izgovarjava je bila v splošnem točna.

Ker se režije tiče, naj omenim, da je največ dram režiral g. Bratina. Njegovo režijo karakterizira sistematično izločevanje vsega nepotrebne, poenostavljenosti odra in igre ter miren učinek. Idejno je nasprotnik naturalizma, zato pa skuša vsako reč čimbolj poduševiti. Agilen in iniciativen režiser je g. Kovič, ki se je v tej sezoni odlikoval osobito v komičnih komadih. G. Branko Tepavac, ki je bil angažiran začetkom sezone, je režiral hrvatska dela. Ima zdravo ambicijo in se bo še v marsičem izpopolnil.

O ansamblu bi pripomnili — da ne grem v podrobnosti —, da se tesno osredotočuje okoli nekaterih starejših zrelih igralcev in igralk. Angažma treh hrvatskih igralcev, gg. Tepavca, Tomašiča in Harastovića, je bil nedvomen plus, ker je po odhodu nekaterih priznanih igralcev zazijala občutna praznosta. Provincialni oder izčrpava vse igralčeve sposobnosti in jih zaposluje popolnoma. Igrati mora vsepovprek; tu je silnejši, tam šibkejši, toda tekmovati mora. To ima dobre in slabe strani, a resničen talent najde tudi v teh razmerah dovolj pogojev za rast. Od starejših igralcev in igralk so kreirali v tej sezoni večje vloge gg. Bratina, Tepavac, Grom, Rasberger, ge. Bukšekova in Mitrovičeva, od mlajših gg. Kovič, Jerman, Janko, Tomašič in Harastović. G. Koviču se razvija originalen komik, g. Jerman dosega znatno višino v psihološki igri, g. Tomašič pa je dober ljubimec. Gg. Janko in Harastović sta pokazala napredek v komičnih nastopih. Slabše je z mlajšim ženskim ansamblom, ki je mnogo zaposlen pri operetah. V mladostnih vlogah se je približevala samorasli igri gđc. Kraljeva (Olga v »Dnevih našega življenja« in Luiza v »Kovarstvu in ljubezni«). V zasedbi ženskih vlog je mariborska drama v primeri s prvimi sezonami očitno opešala.

Za razvoj slovenske dramatike in zlasti za napredek naše igralske umetnosti pomeni drugo slovensko gledališče nedvomen dobiček. To dejstvo je treba z zadovoljstvom podčrtati, in iz njega sledi vse ostalo.

B. B.

